MODELE DE ANALIZĂ A DATELOR CALITATIVE

Anastasia OCERETNÎI

Una dintre problemele cercetării calitative rezidă în etapa de analiză a datelor, dat fiind că traseul investigaţional al cercetării calitative reprezintă un proces circular, în care studiul este dezvoltat de la o etapă la alta, fiind, chiar, un amestec al etapelor, comparativ cu cercetarea cantitativă caracterizată printr-un proces liniar. Sociologul francez Mucchielli A. consideră că analiza datelor reprezintă operaţiunea cea mai importantă în cadrul cercetării calitative, cu toate acestea, ea fiind mai puţin tratată în studiile de specialitate. Profesorul american Babbie E. susţine că analiza calitativă este mai veche decât analiza cantitativă, însă mai greu de efectuat decât cea cantitativă care, uneori, poate fi realizată mecanic [1, p.512]. În definirea analizei calitative facem apel la definiţia dată de Paille P., conform căruia analiza calitativă este demersul discursiv şi semnificant de reformulare, de explicare sau de teoretizare a unei mărturii, a unei experienţe sau a unui fenomen, logica căreia este descoperirea sau constituirea sensului [5, p.33], şi la cea a lui

Babbie E., după care analiza calitativă presupune examinarea şi interpretarea nenumerică a observaţiilor cu scopul de a descoperi semnificaţii fundamentale şi a tiparelor de relaţii [1, p.512]. Specificul analizei calitative constă în faptul că cuvintele sunt suportul de activitate al cercetătorului, acestea fiind analizate prin alte cuvinte, fără a fi trecute prin operaţii de cuantificare. În acest caz, rezultatul nu reprezintă o cantitate, dar o conceptualizare a obiectului investigat. În analiza datelor calitative, Paille P. a dezvoltat trei tipuri de analize: *analiza calitativă a datelor* (analiza fenomenologică, analiza calitativă de teoretizare, analiza tematică etc.), *analiza cantitativă a datelor calitative* (analiza de frecvenţă), *analiza cvasicalitativă* (analiza de conţinut, analiza propoziţională a discursului etc.) [5, p.34], punându-se accent, în continuare, pe particularităţile analizei calitative. Analizând concepţia cercetătorilor Krueger R.A. şi Casey M.A., putem extrage caracteristicile analizei calitative: ghidată de *scop*, contribuind la identificarea de modele; *sistematică,* în sensul că este intenţionată, planificată şi documentată; *secvenţială*, dat fiind că ea evoluează de la o etapă la alta; *verificabilă*, în sensul că oricare alt cercetător ar trebui să poată ajunge la aceleaşi concluzii prin utilizarea aceloraşi surse de date; *un proces continuu,* fapt care îmbunătăţeşte acumularea de informaţii prin desfăşurarea de comparaţii cu informaţiile obţinute până la momentul culegerii datelor [2, p.156-160]. Nu putem menţiona, însă, că unele dintre aceste caracteristici nu pot fi atribuite şi cercetăriii cantitative, doar pentru că unele din ele sunt proprii doar celei calitative.

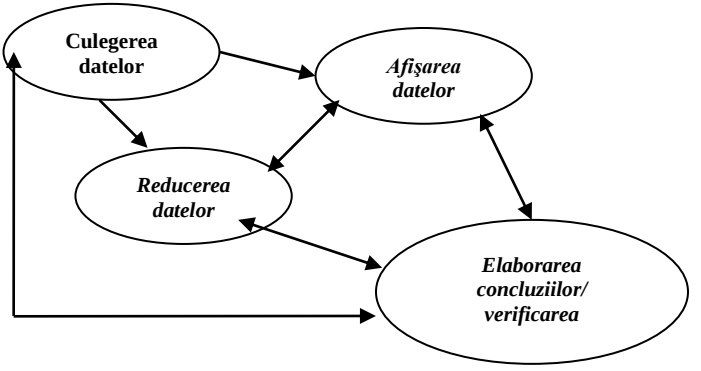

Fig. Componentele procesului de analiză calitativă
(*Sursa:* MILES M., HUBERMAN A.M. *Qualitative data analysis: an expended sourcebook.*Sage Publications, 1994).

Tehnologia analizei calitative este una nestandardizată, astfel că fiecare cercetător ar putea să îşi dezvolte propriul demers. Cercetătorii americani

Huberman A.M. şi Miles M. au identificat trei activităţi specifice analizei calitative (a se vedea figura de mai sus):

– *Reducerea datelor*, ce se referă la procesul de selectare, simplificare, concentrare, abstractizare şi transformare a datelor „brute" care apar în notiţele de teren sau transcripturi. Odată cu demararea colectării datelor sunt identificate viitoarele modalităţi de reducere a datelor (scrierea de sumare, codarea, constituirea de grupuri, recurgerea la repartiţii etc.), reducerea datelor, procesul de transformare nefinisându-se odată cu finalizarea terenului, dar continuând până la definitivarea raportului de cercetare. Babbie E. consideră codarea ca proces de bază în analiza datelor calitative, având ca finalitate clasificarea şi categorisirea elementelor individuale de date [1, p.520], cu scopul formării teoriei. Procesul de codare poate avea loc manual sau utilizând softuri, precum NUD*IST, The Ethnograph etc., însă de cele mai multe ori, cercetătorii recurg la codarea manuală.

Reducerea datelor este o formă a analizei care accentuează, sortează, centrează, se debarasează sau organizează datele astfel încât să permită elaborarea şi verificarea concluziilor finale. Acest proces poate fi definit şi ca „condensare a datelor" (termen utilizat de către Tesch R.), însă nu în sensul cuantificării. Datele calitative pot fi reduse sau transformate prin diverse modalităţi: prin selecţie, prin rezumare sau parafrazare, prin includerea în tipare mai largi etc. Esenţial este, însă, să nu se recurgă la extragerea datelor din contextul în care ele apar la „îndemână", în detrimentul studiului.

– *Afişarea datelor* este a doua activitate importantă în cadrul analizei calitative, din care rezultă ansamblul organizat de informaţii care să permită conturarea concluziilor şi determinarea acţiunilor ulterioare ale cercetătorului. Formele cele mai frecvente de afişare a datelor calitative utilizate în trecut au fost textele extinse sau narative, care erau destul de împovărătoare: utilizarea doar a acestor texte contribuia la formularea de către cercetători a unor concluzii nefondate şi pripite. În acest caz, se poate de utilizat diferite tipuri de matrici, figuri sau reţele, care au rolul de a întruni într-o formă organizată şi accesibilă informaţia obţinută.

– A treia treaptă în analiza datelor calitative constă în *elaborarea şi verificarea concluziilor*. Chiar de la etapa de culegere a datelor, cercetătorul începe să se gândească asupra semnificaţiei lucrurilor, în sensul notării regularităţilor, tiparelor, explicaţiilor, posibilelor configuraţii şi a propoziţiilor. Un cercetător competent întrevede concluziile chiar de la început, însă le lasă „deschise" şi manifestă scepticism, acestea fiind vagi şi incoerente, ca pe parcurs să fie dezvoltate şi „întemeiate" spre final. Concluziile necesită ulterior a fi verificate, această procedură constând fie în trecerea în revistă a gândurilor cercetătorului avute pe parcursul scrierii, fie printr-o lecturare suplimentară a notiţelor de teren, fie prin aprofundarea şi

elaborarea prin argumente multiple şi revizuirea prin intermediul colegilor pentru a obține un „consens intersubiectiv”, fie prin eforturi de a replica descoperirile în alte seturi de date. În acest fel are loc şi validarea datelor, în caz contrar, se obține o „poveste” în care rămâne necunoscut adevărul şi utilitatea [3, p.10-12].

Aceste trei etape sunt prezentate de cercetătorii Huberman A.M. şi Miles M. într-un model interactiv, sub formă ciclică: reducerea datelor prin codarea lor, spre exemplu, conduce la noi idei cu referire la ceea ce trebuie de inclus în matrice, ca formă de afişare a datelor. Ulterior, includerea datelor în matrice conduce la revenirea la procedeul de reducere a datelor. Odată ce matricea este completă, sunt elaborate concluziile preliminare, însă ele pot să conducă, spre exemplu, la includerea unor noi coloane în matrice pentru testarea concluziilor. Astfel, procesul de analiză calitativă a datelor este unul continuu, etapele „curgând” una din alta.

În procesul de analiză calitativă, cercetătorii pot comite erori, dat fiind dificultățile care pot împiedica analiza calitativă, reflectate de către cercetătorii Moscovici S. şi Buschini F., printre care regăsim: incapacitatea de a prevedea timpul necesar pentru analiza datelor, cercetătorii consacrând foarte mult timp şi energie transcrierii materialelor, nealocând, astfel, destul timp analizei; citatele interesante desprinse din discuții trebuie să servească la ilustrarea analizei, dar nu trebuie, în nici un caz, să înlocuiască analiza propriu-zisă; extrasele de fragmente precise ale discuției nu trebuie câtuşi de puțin să fie tăiate din contextul în care se înscriu [4, p.284], în acest caz studiul fiind unul manipulator. În concluzie, cercetătorul calitativist poate uşor cădea în capcană dacă nu îşi organizează corect timpul necesar analizei datelor calitative.

Referințe:

1. BABBIE, E. *Practica cercetării sociale*. Iaşi: Polirom, 2010.
2. KRUEGER, R.A., CASEY, M.A. *Metoda focus grup. Ghid practic pentru cercetarea aplicată.* Iaşi: Polirom, 2005.
3. MILES, M., HUBERMAN, A.M. *Qualitative data analysis: an expended sourcebook*. Sage Publications, 1994.
4. MOSCOVICI, S., BUSCHINI, F. *Metodologia ştiințelor socioumane*. Iaşi: Polirom, 2007.
5. MUCCHIELLI, A. *Dicționar al metodelor calitative în ştiințele sociale şi umane*. Iaşi: Polirom, 2002.